

А.М. Штангрет,
кандидат економічних наук
Г.І. Пушак
м. Львів

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ДРУКОВАНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ, ПОЛІГРАФІЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ ТА ОБЛАДНАННЯМ

Вступ. Поглиблення процесу інтернаціоналізації в умовах зростання глобалізації господарського життя дає могутній поштовх національній економіці. Світовий досвід свідчить про те, що країни, які знайшли шляхи і кошти для розширення свого експорту, можуть в порівняно короткі строки досягти високих темпів зростання економіки, подолати труднощі, викликані впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Саме тому зовнішньоекономічні зв'язки і розглядаються як одна з рушійних сил економічного зростання. Практично всі моделі трансформації економіки країн, що розвиваються, і постсоціалістичних країн покладають процеси лібералізації зовнішньоекономічної торгівлі, стимулювання зростання експорту в основу свого підґрунтя [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти теорії і практики здійснення зовнішньоекономічної діяльності розглянуті в численних працях зарубіжних і вітчизняних вчених. До таких досліджень слід віднести роботи Ю. Бахрамова, В. Глухова, В. Захарченко, К. Захарова, С. Попова, О. Білоруса, С. Близнаюка, А. Бурша, І. Герчикової, Р. Доула, Ю. Зав'ялова. Проте в них йдеться переважно про стратегію, організацію, правила та інші складові зовнішньоекономічної діяльності і в т.ч. зовнішньої торгівлі, а дослідження проблем окремих галузей, зокрема поліграфії, залишились осторонь. Зазначене є важливим, оскільки через аналіз тенденцій зовнішньої торгівлі певною групою товарів можна визначити проблеми та перешкоди на шляху розвитку окремої галузі чи сектора економіки.

Постановка завдання. Метою статті є детальний аналіз та характеристика зовнішньої торгівлі друкованою продукцією, поліграфічними матеріалами та обладнанням для визначення ключових проблем розвитку поліграфії в Україні.

Результати. Об'єктом нашого дослідження обрана не вся зовнішня торгівля країни, а лише її незначна частина, яка має безпосереднє відношення до поліграфії, згідно відібраних класифікаційних груп: 3215 «Фарба друкарська, чорнило та туш для писання, малювання або креслення та інші чорнило і туш», окремі позиції з груп 48 «Папір і картон», 49

«Друкована продукція», 84 «Котли, машини, апарати і механічні пристрої» (коди подаються у відповідності із Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності). Грунтуючись на тому, що визначення тенденцій розвитку кожного окремого товару дає дещо неточне і розрізнене уявлення про реальний стан зовнішньої торгівлі товарами, які мають безпосереднє відношення до поліграфії, автори пропонують умовно сформулювати та дослідити певний сегмент ринку товарів у відповідності із наведеними вище класифікаційними групами (табл. 1).

Просумувавши обсяг експортно-імпортних операцій, отримаємо загальний об'єм зовнішньої торгівлі сформованого сегменту ринку, динаміку якого представлено на рис. 1. З першого погляду помітна різниця у величині експорту та імпорту, адже, наприклад, величина імпортних операцій у 2006 р. у 6,3 рази більша за експортні. Зрозуміло, що зазначене негативно характеризує результати зовнішньої торгівлі в межах сегменту. Проте економічний аналіз вимагає характеристики не лише кількісного виміру, але й дослідження якісних параметрів.

Динаміку експортно-імпортних операцій по визначеному сегменті ринку в розрізі окремих груп товарів представлено у табл. 1 та на рис. 2—3 [3—4].

За даними статистичного збірника «Зовнішня торгівля України товарами та послугами» [3] для експорту друкованої продукції (код 49) упродовж досліджуваного періоду характерні як періоди спаду (2002 та 2005 рр.), так і поступового зростання (рис. 6). Динаміка ж імпорту спрямована виключно на зростання із середньорічним темпом приросту у 14,74%.

Друкована продукція є доволі різноманітною за формою, змістом, призначенням, матеріалом-основою, способом виготовлення, тривалістю життєвого циклу і т.д. Зрозуміло що об'єктом зовнішньої торгівлі виступає вся палітра продукції видавничо-поліграфічної галузі, але для характеристики ключових параметрів були обрані три види (див. табл. 1). Для наочного сприйняття інформації побудовані дві діаграми, які характеризують стан експортно-імпортних операцій щодо книжок і брошур та газетної і періодичних друкованих видань (рис. 7-8).

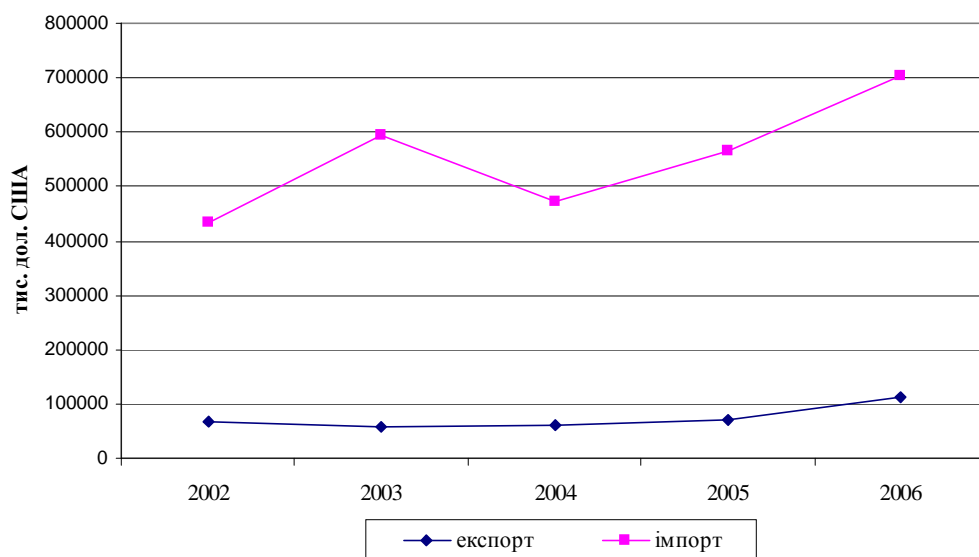

Рис. 1. Динаміка зовнішньої торгівлі поліграфічним обладнанням, матеріалами і друкованою продукцією

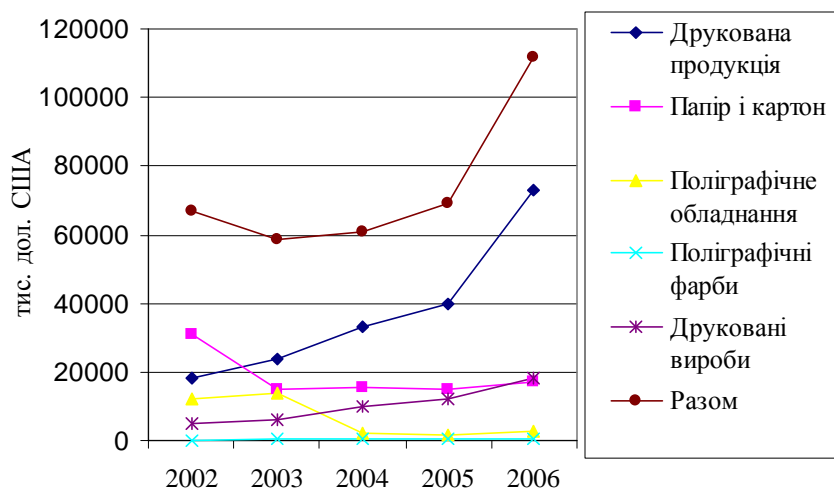

Рис. 2. Динаміка експорту

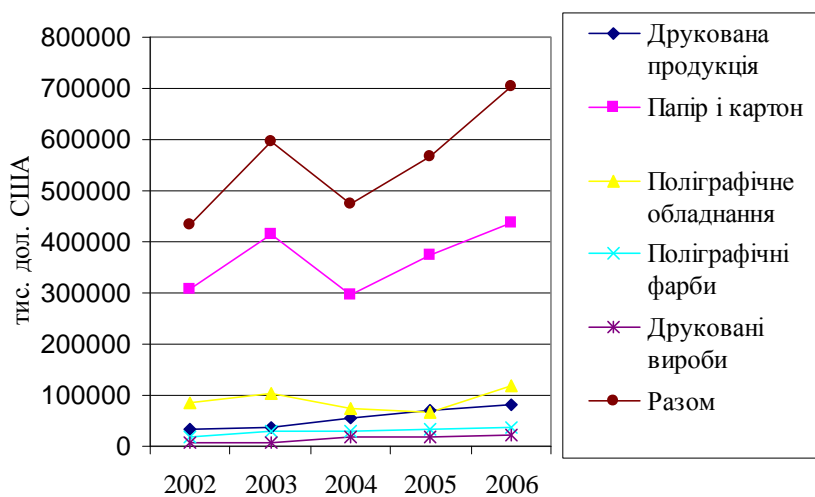

Рис. 3. Динаміка імпорту

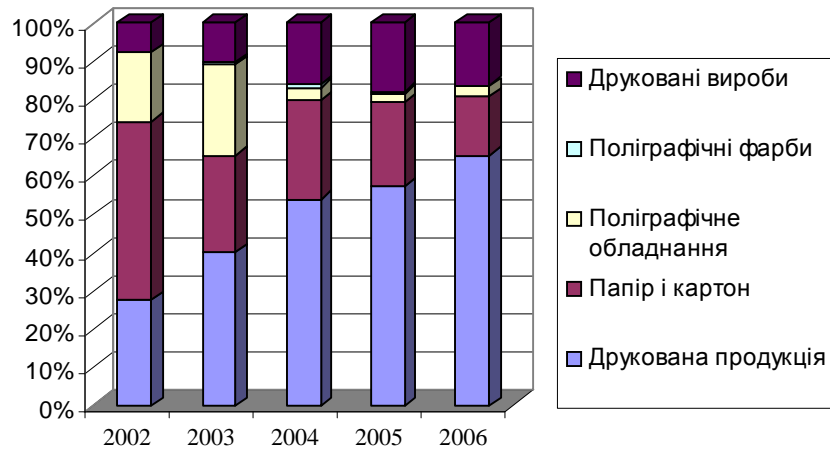

Рис. 4. Структура експорту

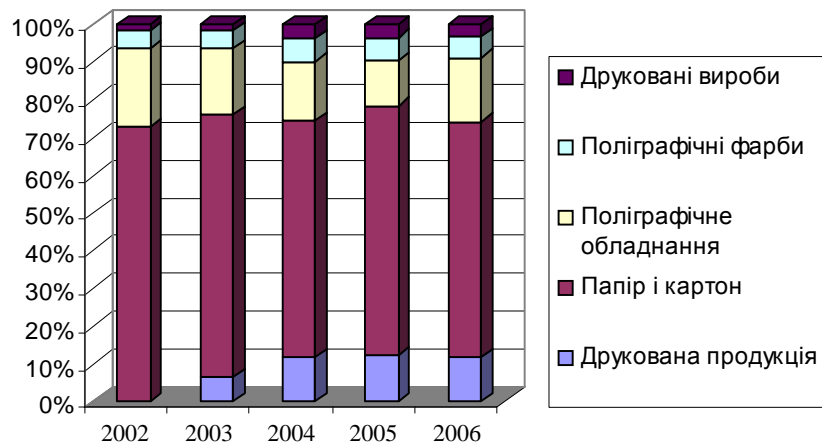

Рис. 5. Структура імпорту

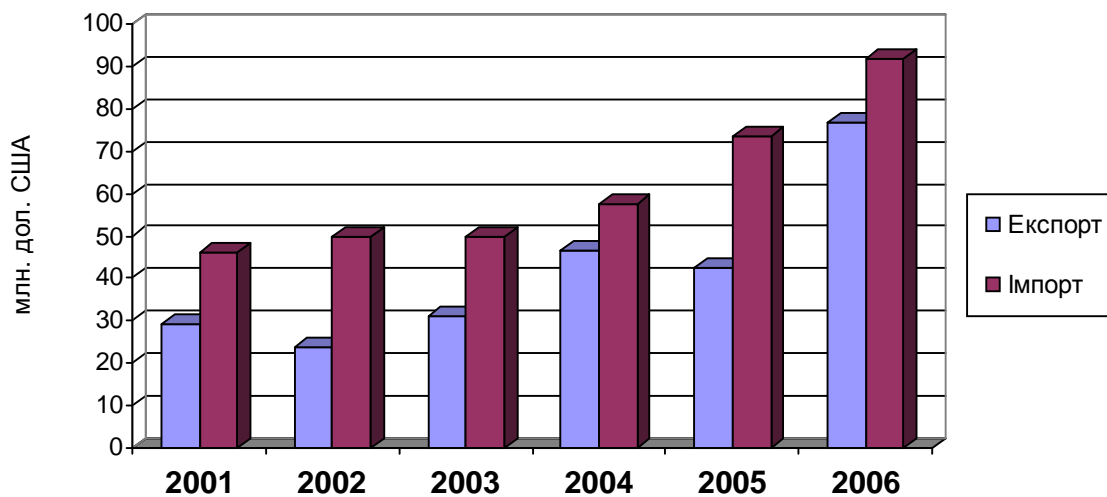

Рис. 6. Динаміка зовнішньої торгівлі друківаною продукцією (код 49)

Зовнішня торгівля поліграфічним обладнанням, матеріалами і друкованою продукцією у 2002-2006 рр. (тис. дол. США)

Назва товару	Рокі				
	2002	2003	2004	2005	2006
I	2	3	4	5	6
Експорт					
Група „Папір і картон”					
4801 Папір газетний у рулонах або в аркушах	639,18	1542,67	2369,54	2851,3	2980,2
<i>Темп приросту до попереднього періоду, %</i>		141,35	53,6	20,33	4,52
4802 Гатунок паперу та картону некрейдовані, що використовуються для писання, друкування або інших графічних цілей, а також гатунок паперу та картону для виготовлення перфокарт або перфострічок	5388,26	755,85	1006,01	438,4	545,3
<i>Темп приросту до попереднього періоду, %</i>		-94,55	39,39	-11,61	24,38
4810 Папір та картон, крейдований з одного або двох боків касіном або іншими неорганічними речовинами, з використанням сполучних речовин чи без них, і без будь-якого іншого покриття, у тому числі з пофарбованою	25140,97	12995,44	12689,70	11692,3	13612,6
<i>Темп приросту до попереднього періоду, %</i>		-48,31	-3,35	-7,86	16,42
Група „Друковані вироби”					
4820 Журнали ресепційні, бухгалтерські книги, записні книжки, книжки бланків (блокноти, книжки для замовлень, книжки квітання), книжки-пам'ятки для нотаток, шоденники, блокноти поштового паперу та аналогічні вироби, зошити, нотатники	417,43	238,69	1487,02	3006,4	4424,2
<i>Темп приросту до попереднього періоду, %</i>		-42,82	523,99	102,18	47,16
4821 Етикетки з паперу або картону будь-які, друковані чи ні	4749,59	5886,28	8399,71	9307,6	13934,9
<i>Темп приросту до попереднього періоду, %</i>		23,93	42,7	10,81	49,72
Група „Поліграфічні фарби”					
3215 Фарба друкарська, чорнило та туш для писання, малювання або креслення та інші чорнило і туш	104,63	338,0	411,37	460,2	330,2
<i>Темп приросту до попереднього періоду, %</i>		223,04	21,71	11,87	-28,25
Група „Друкована продукція”					
4901 Друковані книжки, брошури та аналогічні друковані матеріали, зброшуровані або у вигляді окремих зошитів	5742,49	11711,84	11968,02	8758,4	38854,3
<i>Темп приросту до попереднього періоду, %</i>		103,95	2,19	-26,82	343,02
4902 Газети та періодичні друковані видання, ілюстровані або ні, із вмістом реклами або без вмісту рекламних матеріалів	869,73	2590,92	8053,54	15883,4	18509,9
<i>Темп приросту до попереднього періоду, %</i>		197,9	210,84	97,22	16,54
4911 Інші друковані видання, включаючи репродукції, правори та фотографії	11850,75	9315,33	12890,29	15004,6	15865,9
<i>Темп приросту до попереднього періоду, %</i>		-21,39	38,38	16,4	5,74
Група „Поліграфічне обладнання”					
8440 Обладнання для опрацювання, включаючи брошурувальні машини	257,81	255,16	346,39	295,3	721,7
<i>Темп приросту до попереднього періоду, %</i>		-1,03	35,75	-14,75	144,4
8443 Обладнання друкарське, включаючи фарбоструминні друкарські машини, крім вішесенних до товарної позиції 8471; допоміжні машини для друкування	11677,06	13605,92	1670,20	1389,9	2114,2
<i>Темп приросту до попереднього періоду, %</i>		16,52	-87,72	-16,78	52,11

Імпорт						
Групи „Папір і картон“						
4801 Папір газетний у рулонах або в аркушах	26576,06	29693,04	49189,95	58474,9		69635,4
Темп приросту до попереднього періоду, %	11,73	65,66	18,88	19,09		133849,6
4802 Гатунки паперу та картону некрейдовані, що використовуються для писання, друкування або інших графічних цілей, а також гатунки паперу та картону для виготовлення перфокарт або перфострічок	59701,29	79970,75	117483,68	121020,9		
Темп приросту до попереднього періоду, %	13,95	46,91	3,01	10,6		
4810 Папір та картон, крейдований з одного або двох боків каоліном або іншими неорганічними речовинами, з використанням сполучних речовин чи без них, і без будь-якого іншого покриття, у тому числі з пофарбованню	219696,11	303403,28	129843,90	195798,4		235266,6
Темп приросту до попереднього періоду, %	38,1	-57,2	50,8	20,16		
Групи „Друковані вироби“						
4820 Журнали реєстраційні, бухгалтерські книги, записні книжки, книжки бланків (блокноти, книжки для замовлень, книжки квитанції), книжки-пам'ятки для нотаток, шоденніки, блокноти поштового паперу та аналогічні вироби, зошити, нотатники	2435,09	3903,75	10918,62	12552,9		14353,7
Темп приросту до попереднього періоду, %	60,31	179,7	14,97	14,35		
4821 Етикетки з паперу або картону будь-які, друковані чи ні	5200,98	5353,34	6633,49	7234,3		8862,8
Темп приросту до попереднього періоду, %	2,93	23,91	9,06	22,51		
Групи „Поліграфічні фарби“						
3215 Фарба друкарська, чорнило та туш для писання, малювання або креслення та інші чорнило і туші	30075,79	28691,38	28891,04	34063,8		38802,3
Темп приросту до попереднього періоду, %	-42,92	6,7	17,9	13,91		
Групи „Друкована продукція“						
4901 Друковані книжки, брошури та аналогічні друковані матеріали, зброшуровані або у вигляді окремих зошитів	15797,57	16464,18	20791,33	25788,9		28092,1
Темп приросту до попереднього періоду, %	4,22	26,28	24,04	8,93		
4902 Газети та періодичні друковані видання, ілюстровані або ні, із вмістом реклами або без вмісту рекламних матеріалів	10716,72	11121,12	11383,51	10637,8		12157,2
Темп приросту до попереднього періоду, %	3,77	2,36	-6,55	14,29		
4911 Інші друковані видання, включаючи репродукції, гравюри та фотографії	6641,88	11060,17	22800,26	32660,8		41727,5
Темп приросту до попереднього періоду, %	66,52	106,15	43,25	27,76		
Групи „Поліграфічне обладнання“						
8440 Обладнання для опрацювання, включаючи брошурувальні машини	9206,73	6249,54	7560,20	9548,2		12962,4
Темп приросту до попереднього періоду, %	-32,12	20,97	26,3	35,76		
8443 Обладнання друкарське, включаючи фарбоструминні друкарські машини, крім вінесених до товарної позиції 8471; допоміжні машини для друкування	76572,52	98687,68	66930,66	58624,1		106644,0
Темп приросту до попереднього періоду, %	38,88	-32,18	-12,41	81,91		

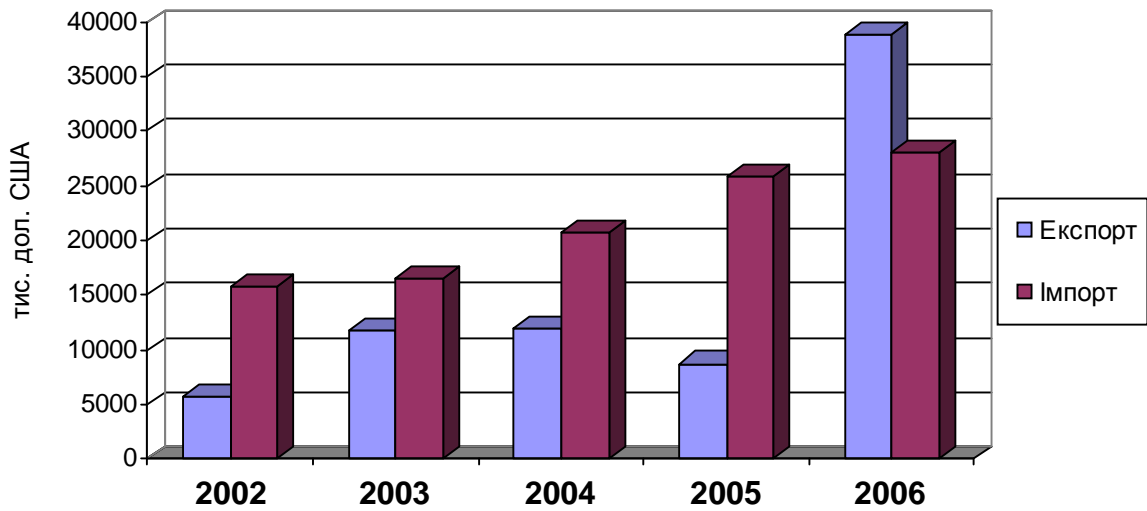

Рис. 7. Динаміка зовнішньої торгівлі книжками, брошурами та ін. (код 4901)

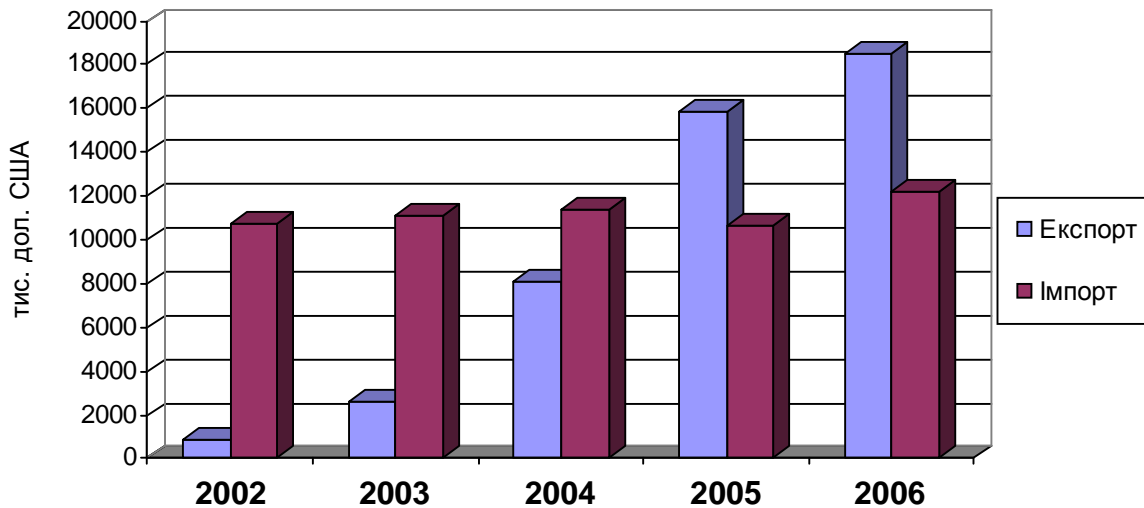

Рис. 8. Динаміка зовнішньої торгівлі газетами та періодичними друкованими виданнями (код 4902)

Суттєва відмінність у тенденціях зовнішньої торгівлі зазначеними видами друкованої продукції характеризує різну конкурентоспроможність вітчизняної продукції видавничо-поліграфічної галузі України на зовнішньому ринку. Якщо середньорічний приріст експорту газетної та періодичної друкованої продукції упродовж 2002-2006 рр. сягав рівня 114,78%, то для книжкової та брошурувальної продукції було характерне середнє зростання упродовж 2002-2004 рр. на 44,36%, зменшення обсягу у 2005 р. відносно 2004 р. на 26,82% та зростання у 2006 р. відносно попереднього року на 343,62%. Важливо те, що 2006 р. вперше обсяг експорту по книжковій та брошурувальній продукції був більшим за імпорт.

Щодо імпорту, то викликає занепокоєння його

поступове зростання в частині книжкової та брошурувальної продукції, що безперечно негативно впливає на стан вітчизняного ринку видавничої продукції. Адже, поряд із малими тиражами, високою собівартістю продукції, фактично зруйнованою книготоргівельною системою, зростання на ринку кількості видавничої друкованої продукції іноземного виробництва лише ускладнює ситуацію та стримує розвиток видавничої діяльності в Україні [2; 5—6].

Безперечно цікавою є географічна складова зовнішньої торгівлі друкованою продукцією. Так от, проведе дослідження дозволило створити певний рейтинг країн-партнерів щодо експорту та імпорту досліджуваного виду товару (табл. 2-3). При створенні представленого рейтингу, за основу було прийнято обсяг торго-

Таблиця 2

Структура зовнішньої торгівлі друкованою продукцією у 2001-2006 рр. (код 49)

	Експорт, тис. дол. США									
	2002		2003		2004		2005		2006	
		%		%		%		%		%
Російська Федерація	11609,04	48,54	14526,77	46,67	18023,93	38,61	28049,3	66,13	45448,2	59,1
Китай	2918,83	12,2	5376,03	17,27	4038,63	8,65	3769,2	8,89	16507,0	21,47
Пакистан	-	-	1772,75	5,7	4699,89	10,07	3204,8	7,56	3182,2	4,14
Азербайджан	1390,51	5,81	1987,54	6,39	1545,01	3,31	1686,4	3,98	1245,7	1,62
Казахстан	189,13	0,79	512,0	1,64	593,74	1,27	1430,2	3,37	2284,2	2,97
Молдова	822,41	3,44	1051,06	3,38	1184,31	2,54	916,1	2,16	1182,9	1,54
Інші	6985,83	29,22	5899,33	18,95	16592,59	35,55	3358,5	7,91	7049,8	9,16
Всього	23915,75	100,0	31125,48	100,0	46678,1	100,0	42414,5	100,0	76900,0	100,0

Таблиця 3

Структура зовнішньої торгівлі друкованою продукцією у 2001-2006 рр. (код 49)

	Імпорт, тис. дол. США									
	2002		2003		2004		2005		2006	
		%		%		%		%		%
Російська Федерація	11936,06	23,96	15459,32	31,01	19829,23	34,51	27567,4	37,57	32528,4	35,4
Сполучене Королівство	1844,64	3,7	379,56	0,76	11241,12	19,56	12887,5	17,56	14855,6	16,16
Німеччина	11597,94	23,28	7919,31	15,88	6536,37	11,37	7185,1	9,79	9580,1	10,42
Польща	3392,2	6,81	4813,39	9,65	5374,11	9,35	5585,9	7,61	7545,1	8,21
Югославія	-	-	0,09	0,0	2,33	0,0	4401,5	6,0	...	...
Данія	830,47	1,67	1327,1	2,66	2216,37	3,86	2240,4	3,05	1924,2	2,09
Інші	20225,36	40,58	19961,48	40,04	12264,34	21,35	13512,1	18,42	25466,6	27,72
Всього	49826,67	100,0	49860,25	100,0	57463,87	100,0	73379,9	100,0	91900,0	100,0

вельних операцій між країнами у 2005 р., а потім здійснено, відносно зробленої вибірки, ретроспективний підбір даних. В наслідок зазначеного, можна прослідкувати тенденції розвитку торгівлі друкованою продукцією між окремими країнами, а також їх структуру.

Безперечним лідером зовнішньої торгівлі друкованою продукцією упродовж 2001-2005 рр. була Російська Федерація. Цікавим є те, що частка експортованої продукції була вищою за імпортовану, а обсяги торгівлі практично рівні між обома державами.

Якщо відносно динаміки зовнішньої торгівлі друкованою продукцією доцільно робити скоріше умовно-позитивний висновок, то аналіз торгівлі поліграфічними матеріалами та обладнанням вказує на наявність важливих та складних проблем, які сьогодні залишаються поза увагою держави і є реальною загрозою поліграфії.

Почнемо з основи будь-якої друкованої продукції — паперу та картону. Згідно офіційно отриманих статистичних даних (рис. 9), обсяг імпортованого паперу і картону в середньому у двічі більший за експортований. Загальна ж тенденція до зростання торговель-

них операцій викликана як збільшенням вітчизняного ринку друкованої продукції, так і пошуком конкурентних переваг, адже папір і картон займають домінуючу частку в структурі собівартості продукції видавничо-поліграфічної галузі.

По аналогії із друкованою продукцією, був створений рейтинг і щодо зовнішньої торгівлі папером і картоном (табл. 4-5). Основним споживачем паперу і картону з України є знову ж таке Російська Федерація (67-78%), а от серед імпортерів, гідну конкуренцію росіянам складають польські, фінські та німецькі підприємці.

Під назвою групи «папір і картон» схована детальна класифікація різного типу основ для виготовлення друкованої продукції та іншого призначення. Дослідження окремих складових групи дозволяє охарактеризувати експортно-імпортні операції дещо в іншому ракурсі (табл. 1).

Згідно даних табл. 1, в зовнішній торгівлі газетним папером переважають імпортні операції, так у 2006 р. коефіцієнт покриття експортом імпорту становив лише 0,04. Доволі цікавих висновків можна дійти,

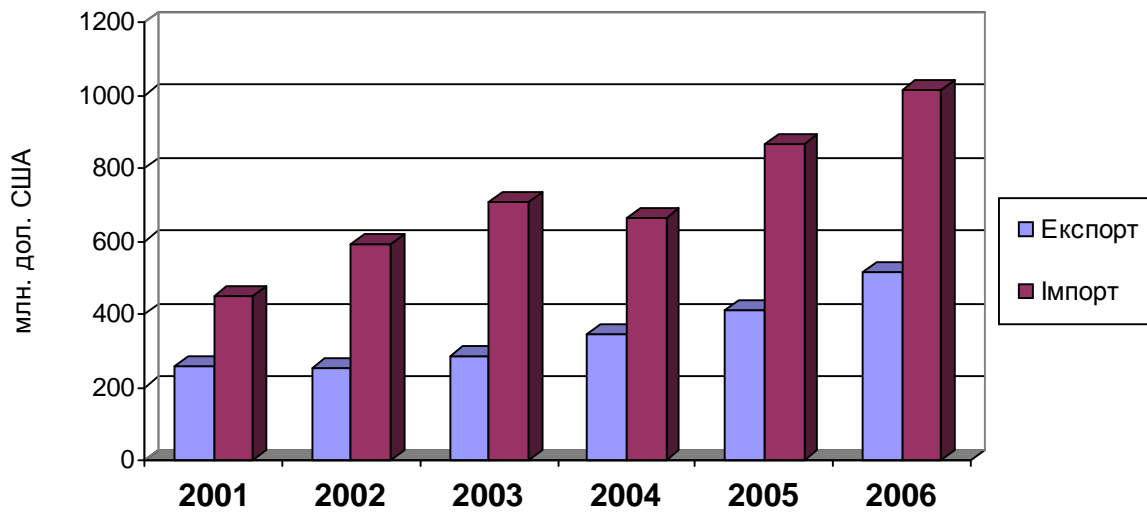

Рис. 9. Динаміка зовнішньої торгівлі папером і картоном (код 48)

Таблиця 4

Структура зовнішньої торгівлі папером і картоном у 2001-2005 рр. (код 48)

	Експорт, тис. дол. США									
	2002		2003		2004		2005		2006	
		%		%		%		%		%
Російська Федерація	177652,84	69,82	222603,44	77,79	241124,11	69,87	282063,1	68,72	368507,3	71,42
Латвія	2607,34	1,02	2487,29	0,87	20094,14	5,82	26336,4	6,42	7160,8	1,39
Казахстан	5474,26	2,15	9408,73	3,29	17883,53	5,18	21309,2	5,19	34013,5	6,59
Білорусь	5132,08	2,02	7708,59	2,69	9888,78	2,87	13089,9	3,19	21478,1	4,16
Молдова	9086,6	3,57	10967,31	3,83	9919,96	2,87	13024,2	3,17	13815,4	2,68
Польща	1439,92	0,57	2207,33	0,77	5274,42	1,53	7342,5	1,79	9495,8	1,84
Грузія	1142,88	0,45	1648,07	0,58	3162,90	0,92	5437,4	1,33	7348,8	1,42
Інші	51900,89	20,4	29127,42	10,18	37754,29	10,94	41832,8	10,19	54180,8	10,5
Всього	254436,81	100,0	286158,18	100,0	345102,13	100,0	410435,5	100,0	516000,0	100,0

Таблиця 5

Структура зовнішньої торгівлі папером і картоном у 2001-2005 рр. (код 48)

	Імпорт, тис. дол. США									
	2002		2003		2004		2005		2006	
		%		%		%		%		%
Російська Федерація	137029,92	23,2	108665,58	15,33	158232,57	23,8	202161,4	23,33	227904,2	22,47
Польща	93266,59	15,79	99729,13	14,07	112385,05	16,9	153107,1	17,67	194483,8	19,18
Фінляндія	88384,90	14,96	177121,54	24,98	93485,01	14,06	106464,1	12,29	139085,9	13,71
Німеччина	58303,24	9,87	79719,31	11,24	53970,82	8,12	84114,2	9,7	9580,1	0,94
Швеція	28507,26	4,83	35762,44	5,04	52577,54	7,91	57052,1	6,58	62666,1	6,18
Австрія	1,62	0,0	61,78	0,0	27675,24	4,16	36296,9	4,19	48825,3	4,81
Білорусь	13077,86	2,21	14319,19	2,02	19399,10	2,92	24048,2	2,78	20300,9	2,0
Інші	172083,54	29,14	193671,33	27,32	147110,37	22,13	203269,1	23,46	311357,7	30,71
Всього	590654,93	100,0	709050,30	100,0	664835,7	100,0	866513,1	100,0	1014200,0	100,0

якщо поєднати інформацію про обсяг експорту газетної та іншої періодичної продукції і дані про імпорту газетного паперу. Зрозуміло, що не вся газетна та періодична друкована продукція виготовляється на га-

зетному папері, але все ж таки, Україна у 2006 р. імпортувала газетного паперу на 69635,4 тис., а експорт готової продукції, зазначеного виду, склав лише 18509,9 тис. дол. США.

Негативну тенденцію щодо високого рівня імпорту можна помітити і відносно некрейдованого і крейдованого паперу та картону, а також журналів реєстраційних та ін. Вражає і те, що обсяг імпортованого некрейдованого паперу та картону в натуральному виразі упродовж 2002-2004 р. збільшувався із середньорічним темпом приросту у 36,57%.

Із зробленої вибірки, переважання експорту над імпортом як у вартісному, так і натуральному виразі помітне лише по етикетковій продукції. Середньорічний темп приросту експортних операцій зазначеного виду продукції упродовж 2002-2006 рр. у вартісному виразі становив 30,88%, коли імпортних лише 18,95%. Експорт етикетної продукції в натуральному виразі щорічно зростав на 65,27%, хоча помітні тенденції до зменшення річних темпів росту.

Невтішні висновки щодо експортно-імпортних операцій можна зробити відносно друкарської фарби, оскільки величина імпорту у 2006 р. в 74 рази була більшою за експорт. Пов'язано це з тим, що вітчизняні поліграфічні підприємства використовують для виготовлення продукції, в переважній більшості, фарбу іноземного виробництва. Хімічна промисловість України виготовляє фарби обмеженого асортименту, які значно поступаються за якісними показниками іноземним конкурентам [7—9].

Коливання в обсягах імпорту поліграфічного обладнання пояснюється як здатністю вітчизняних підприємств провести технічне переозброєння, так і зростанням попиту на брошурувальне обладнання, тобто потребою удосконалення виробничого процесу та випуском технологічно складної продукції.

Важливим елементом аналізу є безперечно дослідження структури, саме вона дозволяє у комплексі із абсолютними величинами та показниками динаміки всесторонньо охарактеризувати явище або процес. Згідно рис. 3 упродовж 2002-2006 рр. відбулися суттєві зміни в структурі експорту друкованої продукції, поліграфічних матеріалів та обладнанням. Якщо у 2002 р. основну частку (46,63%) займав папір та картон, то у 2006 р. їх питома вага зменшилась до 15,32%. Протилежна тенденція характерна для друкованої продукції та друкованих виробів, частка яких у 2002 р. була відповідно на рівні 27,63% та 7,73%, а у 2006 р. зросла до 65,45% та 16,41%. У структурі імпорту, упродовж досліджуваного періоду, помітне домінування виключно групи «папір і картон» (62-70%).

Дослідження структури експортно-імпортних операцій в розрізі окремих товарів дозволило зробити наступні уточнення:

— зменшення частки експорту групи «папір і картон» упродовж 2002-2006 рр. було спричинено зменшенням питомої ваги крейдованого паперу і картону,

при одночасному незначному зростанні частки газетного паперу;

— зростання частки експортованої друкованої продукції на 29,77% була викликано збільшенням обсягу газет та періодичних друкованих видань, а також інших друкованих видань;

— позитивне зростання питомої ваги друкованих виробів викликано збільшенням обох складових цієї групи, тобто журналів реєстраційних та етикетної продукції;

— в структурі імпорту у 2003 р. крейдовані папір та картон склали 51,03%, а в 2004 р. їх частки зменшилась до 27,48%, хоча одночасно зросла питома вага некрейдованих паперу і картону до 24,87%.

Беручи до уваги отримані результати, а також враховуючи загальні тенденції розвитку видавничо-поліграфічної галузі України [2; 10], автори визначити наступні проблеми розвитку вітчизняної видавничо-поліграфічної галузі:

- домінування імпорту над експортом;
- залежність від імпорту матеріалів і устаткування;
- відсутність розвинутого вітчизняного поліграфічного машинобудування і ефективного забезпечення вітчизняними матеріалами;
- втрати від розміщення замовлень на зарубіжній поліграфічній базі;
- наявність високих податків і митного збору на ввезення матеріалів і технологічного устаткування;
- низька інвестиційна активність видавничо-поліграфічних структур.

Попри зазначене, необхідно ще раз підкреслити дуже важливу особливість зовнішньої торгівлі за досліджуваним сектором: домінування в структурі експорту готової продукції (друкованої продукції та друкованих виробів), а в імпорті – сировини і матеріалів, що суттєво відрізняється від основних показників по Україні.

Висновки. Наукова новизна статті полягає у такому:

— шляхом узагальнення офіційних статистичних даних визначено та охарактеризовано загальні тенденції розвитку зовнішньої торгівлі друкованою продукцією, поліграфічними матеріалами та обладнанням упродовж 2001-2006 рр.;

— на основі проведеного статистичного дослідження виявлено значну залежність видавничо-поліграфічної галузі України від імпорту сировини, матеріалів та обладнання, що стало результатом занепаду та низької конкурентоспроможності вітчизняного паперово-целюлозного, хімічного та машинобудівного виробництва;

— у зовнішній торгівлі виявлено позитивну тенденцію до зростання частки готової продукції (друко-

ваної продукції та друкованих виробів), що вказує на збільшення рівня її конкурентоспроможності на світовому ринку.

Поруч із важливістю дослідження динаміки зовнішньої торгівлі товарами, які безпосередньо мають відношення до поліграфії, існують ряд проблем, які потребують вирішення та подальшого дослідження. По-перше, потребує вдосконалення підхід до забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товарів видавничо-поліграфічної галузі на міжнародному ринку. По-друге, необхідно розробити механізм зменшення залежності поліграфічної промисловості від імпорту матеріалів та обладнання.

Література

1. Дурицька Г. Формування стратегії ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств // Регіональна економіка. — 2006. — №4. — С. 250—254. 2. Дурняк Б., Штангрет А., Мельников О. Видавничо-поліграфічна галузь України: стан, проблеми, тенденції. Статистично-графічний огляд. Моногр. — Львів: УАД, 2006. — 274 с. 3. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2006

році: Зб. / За ред. Ю.М. Остапчука. К.: Державний комітет статистики України, 2007. 4. Статистичний щорічник України за 2006 рік: Зб. / За ред. О. Г. Осауленка. — К.: Консультант, 2007. — 551 с. 5. Швайка Л. А. Глобалізація і розвиток книговидання: погляд у майбутнє // Видавнича галузь і кадри: досягнення, проблеми, перспективи: Наук.-практ. зб. — Львів: Аз-Арт, 2002. — С. 62—67. 6. Швайка Л. А. Розвиток і регулювання видавничого підприємства: Моногр. — Львів: Українська академія друкарства, 2005. — 432 с. 7. Штангрет А.М., Дурняк Б.В., Мельников О.В. Стан та динаміка зовнішньої торгівлі друкованою продукцією в Україні // Принт плюс. — 2007. — №4. — С. 24-26. 8. Штангрет А.М., Дурняк Б.В., Мельников О.В. Зовнішня торгівля друкованою продукцією, поліграфічними матеріалами та обладнанням // Принт плюс. — 2007. — № 7. — С. 18—21. 9. Эффективное книгоиздание: Сб. статей / О. А. Зимарин, Б. С. Еськин, Ю. Ф. Майсурадзе и др.; Общ. ред. О. А. Зимарин. — М.: Весь Мир, 2002. — 144 с. 10. Durnyak B., Sztangriet A., Melnikow A. Rynek poligraficzny Ukrainy // Polygrafia. — 2006. — №10. — P. 72—73.